

ЗЕЛЬДІНА О. Р.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач сектору проблем реалізації
господарського законодавства
(Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України)

КОЛЕСНИК Р. М.,

суддя
(Господарський суд Київської області)

УДК 346.9

ІНСТИТУТ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕННЯ СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

У статті проаналізовано норми права, що закріплюють інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами в законодавстві Німеччини, Франції, США, РФ, Білорусі та інших країнах. Виокремлено норми права, які доцільно імплементувати до законодавства України, наприклад, переглядати рішення суду у зв'язку з виявленням нових доказів, заяву про відновлення процесу можуть подати особи, які не брали участь у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

Ключові слова: інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами, зарубіжне законодавство, судові рішення, нові докази, заява про відновлення процесу.

В статье проанализированы нормы права, закрепляющие институт пересмотра решения суда по вновь открывшимся обстоятельствам в законодательстве Германии, Франции, США, РФ, Белоруссии и других странах. Выделены нормы права, которые целесообразно имплементировать в законодательство Украины, например, пересматривать решения суда в связи с выявлением новых доказательств, заявление о возобновлении процесса могут подать лица, не участвовавшие в деле, если судебное решение, вступившее в законную силу, нарушает их права.

Ключевые слова: институт пересмотра решения суда по вновь открывшимся обстоятельствам, зарубежное законодательство, судебное решение, новые доказательства, заявление о возобновлении процесса.

The article analyzes the norms of law, which establish the institution of reviewing the court decision for newly discovered circumstances in the legislation of Germany, France, the USA, Russia, Belarus and other countries. Laws have been singled out, which it is advisable to implement in the legislation of Ukraine, for example, to review the court decision in connection with the discovery of new evidence, a statement on the restoration of the process may be filed by persons who did not take part in the case if the court decision that came into force violates their rights.

Key words: institute of review of court decision for newly discovered circumstances, foreign law, court decision, new evidence, statement on restoration of the process.

Вступ. Практично в кожній сучасній державі можна зустріти в тих чи інших формах інституту перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Дані інститути носять різні назви, всюди існує специфічна система судових інстанцій, уповноважених переглядати рішення судів. Це свідчить про необхідність аналізу особливостей інституту перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами в різних державах, що дозволить зробити висновок про цінність тих чи інших положень для подальшого розвитку господарсько-процесуального законодавства України. У першу чергу доцільно дослідити досвід країн-представників англо-саксонської і романо-германської правових систем: Франції, Німеччини, США. Дані країни представляють інтерес у силу своєї поширеності і впливу, який вони чинять на інші країни. «В основі поширених нині порядків відновлення справ у зв'язку з нововиявленими обставинами лежать дві класичні моделі – французька й німецька. У Франції цей порядок розвивався з наголосом на те, що право ініціювання щодо перегляду за цих обставин належало найвищим посадовим особам системи юстиції, а сам перегляд здійснював касаційний суд. У Німеччині порядок розвивався на засадах надання права ініціювання перегляду учасникам процесу, а здійснення перегляду – судам, у тому числі, першої інстанції» [1, с. 35].

Питання, що пов'язано із зарубіжним досвідом перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами, досліджувалося різними авторами, наприклад Степановим С.В., Ніколенко Л.М., Бергманном В. та іншими. Проте на сьогодні йде жвава дискусія в правовому середовищі відносно змін до процесуального законодавства України, тому доцільно звернутися до аналізу законодавства зарубіжних країн, що дозволить запропонувати напрями вдосконалення національного законодавства.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз норм права, що закріплюють інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами в зарубіжному законодавстві та виокремлення тих норм права, які доцільно імплементувати до законодавства України.

Результати дослідження. У ряді зарубіжних країн процесуальний порядок вирішення господарських спорів закріплено нормами цивільних процесуальних кодексів, наприклад у Німеччині, Франції, Азербайджані та ін. Проте є ряд країн, де спостерігається окреме регулювання, у відповідних кодифікованих нормативних актах, порядку вирішення в судах господарських спорів, наприклад в Австрії, РФ, Білорусі, Узбекистані та ін. Разом із тим доцільно зазначити, що специфіка господарських відносин та господарських спорів потребує специфічної процедури, а отже, спеціальної регламентації.

У **Німеччині** діє єдине Цивільне процесуальне Уложення (ЦПУ), відповідно до якого здійснюється правосуддя як у цивільних, так і в господарських справах.

У Німеччині існує два способи оскарження судового рішення: апеляція і ревізія.

Ревізія (*der Revision*), або так званий юридичний контроль за судовими рішеннями в Німеччині здійснюється судами ревізійної інстанції, які є в судочинстві останньою, третьою інстанцією. Ревізія в Німеччині є способом аналогічним перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Оскарженню в порядку ревізії не підлягають судові постанови про арешт майна і введення у володіння під час виселення з приміщень. За загальним правилом, щодо позову на суму до 60.000 марок, а також якщо позов має немайновий характер, оскарження в порядку ревізії допускається лише в разі, якщо земельний суд вкаже на це в процесі винесення рішення. Підставою оскарження постанови суду в порядку ревізії є порушення федерального закону або такої норми права, дія якої поширюється за межі територіальної компетенції земельного суду. Під таким порушенням розуміють неправильне застосування норм права (як матеріального, так й процесуального). Скарга складається в письмовій формі й подається у вищестоящий суд. Витрати щодо подачі ревізійної скарги несе сторона, яка її подала.

Інститут ревізії врегульовано § 545-569 ЦПУ ФРН [2]. Ревізія судових рішень здійснюється судами ревізійних інстанцій: Федеральним судом ФРН; у Баварії – Верховним судом землі Баварія (*Bayerische oberste Landgericht*), який є останньою ревізійною інстанцією.

Судами ревізійних інстанцій є також відповідні Федеральні суди з адміністративних, трудових, соціальних і фінансових справ. Повноваженнями судів ревізійних інстанцій наді-

лені також Верховні суди земель, суди по трудовим справам земель, Верховні адміністративні суди земель, а також суди по соціальним і фінансовим справам земель. Оскарженню в ревізійному порядку підлягають остаточні рішення апеляційних судів (оберландгеріхтов) із дотриманням необхідних передумов для порушення справи в ревізійній інстанції (§ 545–547 ЦПУ ФРН). Проти винесених у першій інстанції рішень земельних судів може подаватися ревізійна скарга, міняючи апеляційну інстанцію, в порядку так званої «Скачкової ревізії», яка передбачається § 566а ЦПУ. Для цього необхідно дотримання певних вимог.

Строк для пред'явлення ревізійної скарги включає строк на подачу ревізійної скарги і строк для її обґрунтування. Строк на подачу ревізійної скарги – один місяць, він є законним строком і починається з моменту вручення повного рішення, але не пізніше закінчення п'яти років після його оголошення. Строк на обґрунтування ревізійної скарги становить один місяць. Цей строк починається з подачі ревізійної скарги і може за клопотанням бути продовжено головуючим. § 586 ЦПУ Німеччини передбачений максимальний строк для перегляду судової справи: не більше 5 років з моменту набрання рішення по справі законної сили [3, с. 184].

Аналіз законодавства Німеччини демонструє, що справи щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами розглядаються в порядку ревізії.

Строк на подачу ревізійної скарги, який передбачено законодавством Німеччини, складає один місяць й починається з моменту вручення повного рішення суду. Також передбачений максимальний строк для перегляду судової справи, а саме: 5 років з моменту набрання рішення по справі законної сили.

У Франції існує 5 видів способів оскарження рішень суду: 1) апеляція; 2) відгук на заочне рішення; 3) касація; 4) заява про перегляд рішення; 5) скарга особи, яка не брала участі в справі.

Заява про перегляд рішення аналогічна перегляду за нововиявленими обставинами. Основна причина – поява не тільки нових фактів, а й доказів. Заява подається в той же суд, який виніс рішення, протягом двох місяців із моменту виявлення нових фактів або доказів. Суд, також як і в Україні, перевіряє, є чи ні це підставою для перегляду. Якщо так, то судовий розгляд починається з початку.

Досліджуючи законодавство Франції, необхідно звернути увагу, що заява про перегляд рішення у Франції розглядається у випадку виявлення нових фактів або доказів. Проте в Україні нові докази не є підставою для перегляду справи за нововиявленими обставинами. Разом із цим можуть з'явитися докази, які навмисно ховалися другою стороною під час розгляду господарської справи, й цілком логічно, якщо рішення суду буде переглянуто у зв'язку з появою нових доказів. Цей досвід є сенс перейняти й українському законодавцю.

У США існує три способи оскарження до Верховного суду: 1) апеляція, яка подається у випадку конфлікту суверенітетів і по обмеженому числу мотивів; 2) прохання про перегляд рішення. Верховний суд на свій розсуд вирішує, які справи він буде розглядати. Існує правило про те, що суд не повинен вигравати вже програї справи. Тільки 5% справ приймаються до розгляду, а 95% – відмовляють без мотивування; 3) апеляційний суд отримує консультацію у Верховного суду з правових питань. Верховний суд відповідає на конкретні питання і не розглядає питання факту і докази.

У цивільному процесуальному праві США передбачені процедури, аналогічні українським процедурам перегляду за нововиявленими обставинами судових актів, що вступили в законну силу. На підставі клопотання зацікавленої сторони в розумні строки з урахуванням характеру справи суд має право відкликати раніше прийняте остаточне судове рішення або наказ, який набув сили, в таких випадках: 1) допущення в судовому рішенні помилок; 2) нововиявленого доказу, який не могло бути представлено під час судового розгляду в справі (в цьому випадку зацікавлена сторона може подати клопотання про проведення нового судового засідання за правилом 59 (b) Федеральних правил цивільного процесу США (далі – ФПЦП)); 3) шахрайства, встановленого судом, повідомлення представником сторони про недостовірні відомості або іншої неправомірної поведінки сторони; 4) недійсності судового рішення; 5) того, що інше раніше прийняте судове рішення, покладене в основу

цій справи відкликається, було змінено або втратило силу; 6) інших підстав для відкликання раніше винесеного судом судового рішення або наказу.

Клопотання про відкликання судового рішення повинно бути подано зацікавленою стороною в розумний строк, який не може становити більше одного року. Клопотання про перегляд судового рішення, яке вступило в силу, не впливає на остаточний характер судового рішення і не скасовує його дії. Це правило не обмежує повноваження суду з розгляду окремого позову про звільнення сторони від дії, яка поширюється на неї судовим рішенням, судовим наказом або процедури про звільнення відповідача, зазначеного в судовому рішенні, від обов'язку, покладеного на нього даним актом.

Судові накази через судову помилку, яка є підставою для зміни судового рішення судом, який виніс дане рішення (*coram nobis*), про відкриття провадження за позовом відповідача про усунення наслідків винесеного рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами (*audita querela*), позови про перегляд рішення суду (*bills of review*) і інші позови, що мають схожий з ними характер, не допускаються, і процедура звільнення від дії судового рішення встановлюється для федеральних судів тільки відповідно до ФПЦП у порядку пред'явлення окремого позову.

Правило 61 ФПЦП встановлює, що помилки, допущені судом під час ухвалення або виключення представлених доказів, помилки в прийнятих у процесі судового розгляду наказів і ухвалах не є підставою для задоволення вимоги сторін про проведення нового судового розгляду в справі або перегляду раніше прийнятого судом рішення; суд на стадіях розгляду справи зобов'язаний не брати до уваги допущені ним помилки, за винятком тих випадків, коли вони зачіпають права і законні інтереси учасників судочинства.

Призупинення за клопотанням нового судового розгляду або судового рішення судом можлива за умови наявності поважних для цього підстав, до числа яких належить дотримання прав і законних інтересів іншої сторони по справі.

Суд має право призупинити виконавче рішення за судовим актом до вирішення питання про задоволення клопотання про проведення по справі нового судового розгляду чи зміну або доповнення раніше прийнятого ним рішення згідно з правилом 59 ФПЦП, або клопотання про звільнення від юридичної сили судового рішення або наказу згідно з правилом 60 ФПЦП, або клопотання про винесення судового рішення або судового наказу на підставі вердикту суду присяжних відповідно до правила 50 ФПЦП, або клопотання про внесення виправлень по фактам, встановленим рішенням [4].

Аналіз законодавства США свідчить, що це законодавство передбачає перегляд справи під час надання нововиявленого доказу, який не могло бути представлено під час судового розгляду у справі. Зазначене положення законодавства є цікавим із точки зору вдосконалення законодавства України. Низка підстав для перегляду рішення суду, що встановлено законодавством США, збігаються з підставами, які передбачено українським законодавством, наприклад: встановлення судом інформації про недостовірні відомості або іншу неправомірну поведінку сторони; раніше прийняте судове рішення, покладене в основу цієї справи, відкликається, було змінено або втратило силу.

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу **Угорщини** не допускається відновлення справи за нововиявленими обставинами, якщо з дня набрання рішенням законної сили минуло більше п'яти років. Після закінчення зазначеного строку відновлення провадження в справі неможливо. Даний строк не може бути продовжений або відновлений за клопотанням особи [5].

Відповідно до ч. 3 ст. 704 ЦПК **Естонії** заяву про перегляд за нововиявленими обставинами не може бути подано, якщо з дня набрання законної сили рішенням суду, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається клопотання, пройшло п'ять років [6].

У **Латвії** заява не може бути подано, якщо з моменту вступу в силу рішення пройшло більше десяти років [7].

Аналіз законодавства Угорщини, Латвії і Естонії свідчить про встановлення пресекабельного строку відновлення справи за нововиявленими обставинами.

У Цивільно-процесуальному кодексу (ЦПК) **Литви** передбачено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі в справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права [8, с. 185]. Аналогічні положення містяться в розділі VI «Відновлення провадження» Кодексу цивільного судочинства **Польщі** [9].

Таким чином, законодавство Литви та Польщі передбачає можливість відновлення процесу за заявою осіб, які не брали участі в справі, якщо судові рішення порушує їх права.

У **Росії** питання перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами розглядається Арбітражно-процесуальним кодексом Російської Федерації від 24.07.2002р. № 95-ФЗ в ред. від 01.07.2017 р. (надалі-АПК РФ) [10]. Відповідно до ч. 2,3 ст. 311 АПК РФ нововиявленими обставинами є: 1) істотні для справи обставини, які не були і не могли бути відомі заявнику; 2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили, фальсифікація доказів, завідомо неправдивий висновок експерта, завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправильний переклад, які спричинили за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого судового акту в даній справі; 3) встановлені вироком суду, що набрав законної сили, злочинні діяння особи, що бере участь у справі, або його представника або злочинні діяння судді, вчинені під час розгляду даної справи.

Новими обставинами є: 1) скасування судового акту арбітражного суду або суду загальної юрисдикції або постанови іншого органу, що стали підставою для прийняття судового акту в даній справі; 2) визнана судовим актом арбітражного суду або суду загальної юрисдикції, що набрав законної сили, недійсною угода, яка спричинила за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого судового акту в даній справі; 3) визнання Конституційним Судом Російської Федерації не відповідним Конституції Російської Федерації закону, застосованого арбітражним судом у конкретній справі, у зв'язку з прийняттям рішення, за яким заявник звертався до Конституційного Суду Російської Федерації; 4) встановлене Європейським Судом із прав людини порушення положень Конвенції про захист прав людини і основних свобод під час розгляду арбітражним судом конкретної справи, у зв'язку з прийняттям рішення, за яким заявник звертався до Європейського Суду з прав людини; 5) визначення або зміна в постанові Пленуму Верховного Суду Російської Федерації або в постанові Президії Верховного Суду Російської Федерації практики застосування правової норми, якщо у відповідному акті Верховного Суду Російської Федерації міститься вказівка на можливість перегляду судового акту, що вступив в законну силу, в силу даної обставини.

Таким чином, законодавство РФ поділяє підстави для перегляду рішення суду на нововиявлені та нові, що є спірним.

Згідно зі ст. 319 Господарсько Процесуального Кодексу Республіки **Білорусь** від 15.12.1998 р. (далі-ГПК РБ) [11] підставами для відновлення справи за нововиявленими обставинами є: обставини, які спростовують висновки господарського суду в справі, які не були і не могли бути відомі заявнику і господарському суду; завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправдивий висновок експерта, спеціаліста, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що встановлено вироком суду, який набрав законної сили, що потягли за собою ухвалення незаконної або необґрунтованої судової постанови по справі; злочинні дії осіб, які беруть участь у справі, або їх представників чи злочинні діяння суддів, вчинені у зв'язку із цією справою, що встановлено вироком суду, який набрав законної сили; скасування судової ухвали господарського суду або іншого суду або постанови іншого органу, що стали підставою для прийняття цієї судової постанови, і прийняття відповідної постанови, протилежної за змістом відповідному акту (в цілому або його частини), на підставі якого було прийнято рішення в цій справі; визнання недійсною угоди, що набрала законної сили, судовою постановою господарського суду або загального суду, яка спричинила за собою ухвалення незаконної або необґрунтованої судової постанови по справі; визнання Конституційним Судом Республіки Білорусь законодавчих актів, застосованих господарським судом у справі такими, що не відповідають у цілому або їх частини Конституції Республіки Білорусь або не відповідають у цілому або їх частини нормативно-правовим актам більшої юридичної сили.

Ст. 320 ГПК РБ передбачає, що відновлення справи за нововиявленими обставинами може бути розпочато за заявою осіб, які беруть участь у справі, а також за поданням посадових осіб, які мають право принесення протесту в порядку нагляду, в межах їх компетенції. Заява (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами подається до господарського суду в письмовій формі і підписується заявником (посадовою особою). Заяву про відновлення справи за нововиявленими обставинами може бути подано не пізніше трьох місяців із дня відкриття нововиявлених обставин. Для внесення подання строки не встановлюються. У разі подачі заяви про поновлення справи за нововиявленими обставинами після закінчення строку, передбаченого частиною третьою цієї статті для його подачі, і за відсутності клопотання про поновлення пропущеного строку, а також у разі неподання доказів, що підтверджують напям особам, які беруть участь у справі, копій такої заяви (подання), ця заява (подання) повертається особі, яка його подала (яка внесла).

Дослідження демонструє, що законодавство України, РФ, Білорусі у сфері перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є схожим. «Україна, Російська Федерація, Республіка Білорусь запозичили німецький досвід та розвиваються саме в цьому напрямку, що виявив протягом цих років свою повну життєздатність» [1, с. 35].

Висновки. На підставі порівняльно-правового аналізу різних правових систем можливо зробити висновки.

1. Низку норм права законодавства зарубіжних країн щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами доцільно передбачати в законодавстві України.

2. Встановлена законодавством Франції та США можливість переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів, є позитивним моментом та має бути імплементована до законодавства України.

3. Законодавство Франції, США, РФ, Білорусі не обмежує строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами. Це доцільно передбачати в законодавстві України з урахуванням особливостей економіки України.

4. Доречними для українського законодавства є норми, що передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн, в яких зазначено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі в справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

Список використаних джерел:

1. Степанов С.В. Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: моногр. / С.В. Степанов. – Одеса : «Атлант», 2012. – 186 с.
2. Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии / А.Г. Давтян. – М. : Городец-издат, 2000. – 320 с.
3. Гражданское процессуальное уложение Германии. Вводный закон к Гражданскому процессуальному уложению [Текст] / Пер. с нем.; сост. введ. В. Бергманн. Deutsche Zivilprozessordnung mit Einföhrungsgesetz / пер. с нем. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 472 с.
4. Аболонин Г.О. Особенности порядка пересмотра и исполнения судебных решений в США и некоторые иные характерные черты современного гражданского процесса США и России / Г.О. Аболонин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://xn----7sbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/358>.
5. Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ: моногр. / З.Х. Баймолдина, Т.А. Белова, А. Берлингуэр и др.; под ред. Е.А. Борисовой. – М. : Норма, Инфра-М, 2012. – 768 с.
6. Гражданско-процессуальный кодекс Эстонии от 20.04.2005 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ruseadused/01.08.16.pdf>.
7. Аналитическая справка: Институт пересмотра решений, вступивших в законную силу по вновь открывшимся обстоятельствам гражданских судов в Узбекистане: Ташкент. – 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.uz.undp.org/.../analytical-report-concept-of-reviewing-enacted-court-decisions-u.html.

8. Некрошюс В. Гражданско-процессуальная реформа в Литве / В. Некрошюс // Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса. – 2004. – № 2. – С. 170–193.

9. Kodekspostepowania cywilnego: Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://isap.sejm.gov.pl>.

10. Арбитражно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 г. № 95-ФЗ в ред. от 01.07.2017 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37800.

11. Хозяйственный процессуальный кодекс республики Беларусь от 15.12.1998 г. № 219-3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kodeksy.by/hpk>.

ІВАНЮТА Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
та публічного адміністрування
економіко-правового факультету
(Маріупольський державний
університет)

УДК 346.93

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

У статті проведено дослідження теоретичних питань інформаційної функції господарського процесуального права, виокремлено загальні напрями її прояву, визначено завдання та специфіки відносно інших функцій права; окреслено основні принципи реалізації.

Ключові слова: інформаційна функція, господарське процесуальне право, правова інформація, господарське судочинство.

В статье проведено исследование теоретических вопросов информационной функции хозяйственного процессуального права, выделены общие направления ее проявления, определены задачи и специфика относительно других функций права; определены основные принципы реализации.

Ключевые слова: информационная функция, хозяйственное процессуальное право, правовая информация, хозяйственное судопроизводство.

The article studies to educational the theoretical issues of the information function of commercial procedural law, the general directions of its manifestation are specified, tasks and specifics are determined with respect to other functions of law; outlined the main principles of implementation.

Key words: information function, commercial procedural law, legal information, commercial legal proceedings.

Вступ. Актуалізація розкриття суті та значення інформаційної компоненти в суспільстві загально зумовлена трансформацією її ролі як у питаннях будівництва правової держави, громадянського суспільства, так і в площині захисту інтересів громадян та суб'єктів господарювання.

